

FOKUS



SPRÅKLYDSANGER MED OPPGAVER

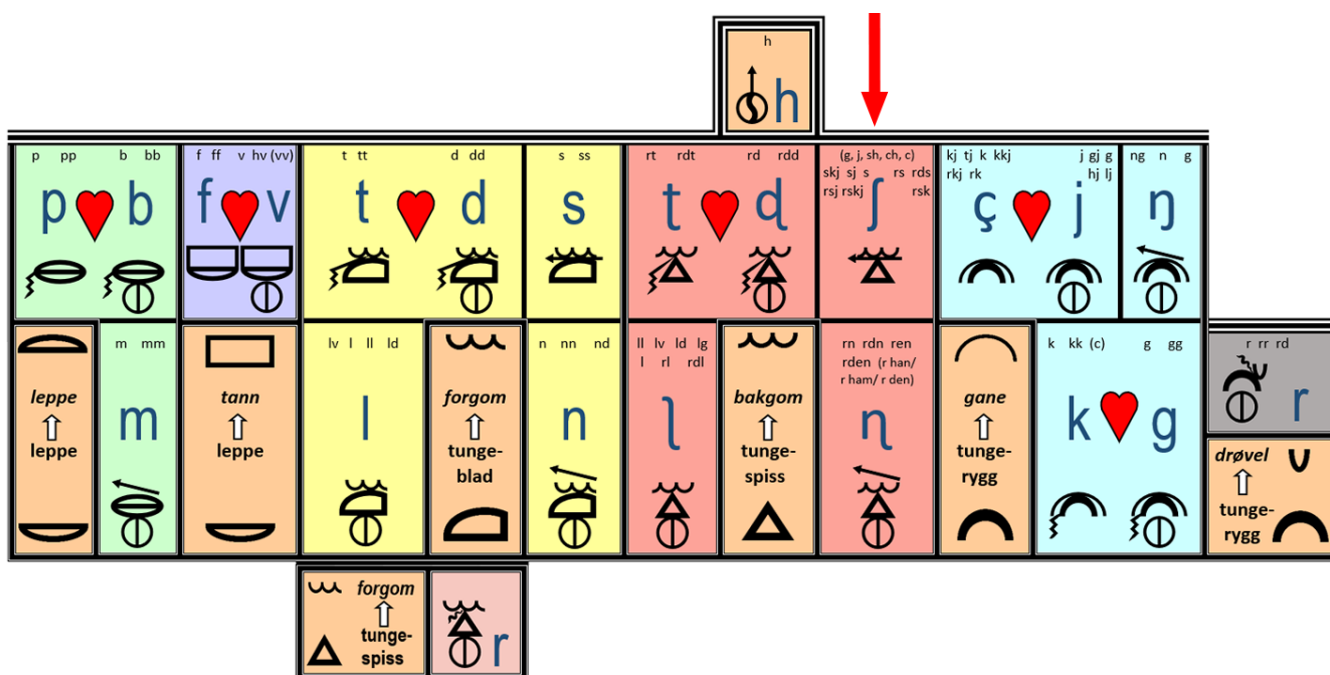
FOKUS B BOKSTAVLØSE LYDER

LESEKURS B LØKKESKRIFT

ʃ-lyd med RS og RDS

Toril Karstad

Rosa leilighet: Bakgomlyder, j med rs og rds

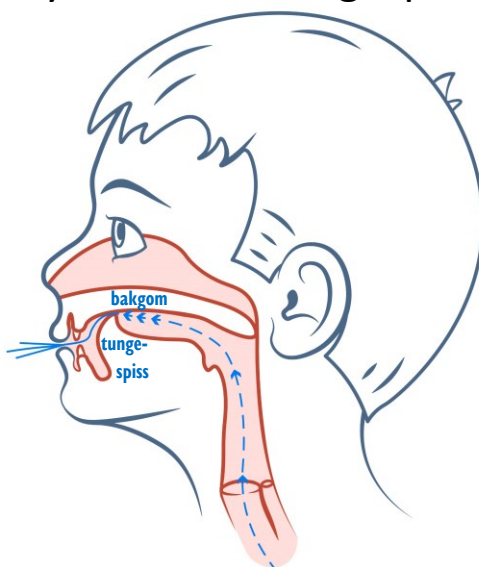


I østlandske, trønderske og nordnorske dialekter sier vi vanligvis ikke r-lyden + s-lyden etter hverandre. R+S blir en ny språklyd, /ʃ/ – som er en tungespiss–bakgom-lyd. Vi presser sidene av tungespissen mot bakgommen, så lufta må streve seg gjennom en trang passasje i midten. Vi bruker ikke stemmen. Vi kan si at R-en blir stum, og at s-lyden plasseres *lenger* bak. På samme måte er lydskriftegnet som en s – men *lengre*: ʃ.

r s

Ta bort r-lyden, brett tungespissen bakover:

ʃ



Strek under stum bokstav = minus lyd

Forsidebildet er tegnet av Melissa Adéle Popkema.

Fokus er delvis utviklet ved hjelp av Extra-midler. Digitalisering av Fokus talesymbolfont og bilder av artikulasjon er lagd for TKKL av Øyvind Martinsen med midler fra stiftelsen Dam.

Fokus digital læringsressurs (fokus.no) har flere hefter og digitale oppgaver.

f med rs og rds

f-lyd med rs-vers: sang nr. 39

Tekst og melodi: Toril Karstad, vokal: Sandra Karine Iversen 6. kl., sørlandsinnspilling:
Elisabeth Hognestad, komp og opptak: Øyvind Åge Berg, illustrasjoner: Lydia Madeleine Popkema 9. kl.



Jeg heter Lars.
Jeg er mors og fars.
Og så er jeg norsk
og liker torsk.
Men jeg forstår
irsk, så det forslår.
Kirsten, hun er størst.
Hun ble født først.



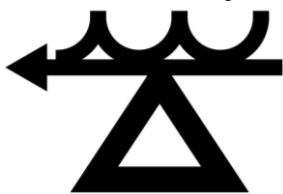
Hørs'len er bra.
Oppførsel: Litt sta.
Kjøttfarse er godt.
Sursild er rått.
Marsvinet mitt,
det forstyrrer litt
og forspiser seg.
Ellers er'n grei.



Bursdagen min
er i mars – og din?
Nå skal du til pers
i siste vers:
Klarer du si:
hårsår sursild i
Harstads ferskfiskkro,
så er du god!

Talesymbol:

Lufta strever Bakgom



Tungespiss

Oppgave 1: Lytt til opptaket,
og prøv å lære sangen.

Oppgave 2: Se på språklydhuset, og finn f.
Si f og kjenn etter uttalen.
Forklar for noen hvordan du
lager lyden med taleorganene.

Oppgave 3: Sett ring rundt alle rs i sangen, og si f.

Oppgave 4: Les sangteksten.

Strek under stum bokstav = minus lyd

Oppgave 5: Finn lyden f skrevet med rs.

Si lyden mens du tegner ring rundt symbolet (bokstavgruppa).
Tell opp til slutt hvis du har lyst.

bgreifædrsaumrstupaupøeiubystpaumrseivldejæjf
vhrsspgrsaudgævmrstuypaufeirsstpauæjfvhrssp
udgtrskvdauvrskøfeioubrsdvevjæjfvhrssp
gautdgtyni
vkrstupauprslkøubystpdrsspgyaursbgråkvyeirstuøp
irsubyisrsaujærsågmersvdiejfvhrsspigaudtyaubgråj
kvrstupauplkefirskybygmejëjfvhaubgråkdaursmrstu
vpaustpæfvhrssprsgauyøeifæudaueimrstupaueub
yrsstpauvrsdeiejëjfvhrsauubgrårskvyeifædrsmrstup
aurskrsjeioubystpaursæågrsvdiejplmrsæårsunæå

Jeg fant _____ stykker.



Oppgave 6a: Skriv f-ord med symbolet rs.

mors

fars

først

Kort a-lyd

mars (måned)

Lang a-lyd

Mars (planet)

irsk

Oppgave 6b: Skriv f-ord med symbolet rs.

tirsdag

størst

årsak

hørsel

farse

børste

Oppgave 6c: Skriv f-ord med symbolet rs.

marsvin

tørst

ellers

bursdag

kurs

Oppgave 6d: Skriv f-ord med symbolet rs og o-vikar for å/e-vikar for æ.

kors

norsk

torsk

forstå

forstyrre

vers

fersk

Oppgave 7a: Skriv f-ord med rs i løkkeskrift.

mors

fars

først

Kort a-lyd

mars (måned)

Lang a-lyd

Mars (planet)

irsk

Oppgave 7b: Skriv f-ord med rs i løkkeskrift.

tirsdag

størst

årsak

hørsel

farse

børste

Oppgave 7c: Skriv f-ord med rs i løkkeskrift.

marsvin

først

ellers

bursdag

kurs

Oppgave 7d: Skriv f-ord med rs og o-vikar for å/e-vikar for æ.

kors

norsk

dorsk

forstå

forstyrre

vers

fersk

Oppgave 8: Del opp i stavelser og tell språklyder i J med rs-vers.

- Sett prikk under alle vokaler. Hver prikk markerer en stavelse.
- Tegn stavelsebuer under hvert ord.
- Skriv antall **språklyder**, rett over hvert ord. Eksempler: Ordet jeg har 3 bokstaver, men bare 2 språklyder, for eg er symbol for diftongen ei, som er én lyd. Ordet Lars har 4 bokstaver, men bare 3 språklyder, for rs er én lyd.

J²eg h⁵eter L³ars. J²eg e²r m³ors

og fars. Og så er jeg norsk
og liker torsk. Men jeg forstår
irsk, så det forslår. Kirsten,
hun er størst. Hun ble født
først.

Hørs'len er bra.

Oppførsel: Litt sta.

Kjøttfarse er godt.

Sursild er rått. Marsvinet mitt,
det forstyrrer litt og forspiser
seg. Ellers er'n grei.

Bursdagen min er i mars –
og din? Nå skal du til pers
i siste vers: Klarer du si:
hårsår sursild i Harstads
ferskfiskkro, så er du god!



Helga Irene
Karstad, 16 år

Til pedagogen: Vi deler ikke stavelser opp etter vanlige delingsregler, men sørger for at bokstaver som representerer én språklyd, havner i samme gruppe. Siden lærer vi elevene vanlige delingsregler ved bindestrek.

Oppgave 9a: Les ord med rs og lang vokal, og legg bokstavkort.

1

kurs
fars
mors
brors
årsak
karse



Rainer Zenz, CC BY-SA 3.0, *

2

til værs
tirsdag
øverst
nederst
murstein
nærsynt



3

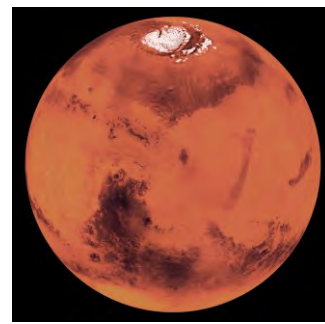
bakerst
brorskap
farskap
morskap
farse
marsvin



Sandra Ford, Dreamstime

4

gårsdagen
treårsdagen
barskap
førskolebarn
lærerstudent
Mars



Rawpixel.com, U.S. Government, CC0

Oppgave 9b: Les ord med rs og kort vokal, og legg bokstavkort.

1

første
ellers
først
spørsmål
største



Mats & Maja, 4.kl. & Victoria 7.kl.

2

morsk
barsk
harsk
børste
østers



Lydia Popkema

3

tørst
hørsel
mars
bursdag
børse



Ragnhild Haakenstad, 4.kl. & Victoria Auestad, 7.kl.

4

irsk
varsle
varsel
advarsel
fyrste



Lydia Madeleine Popkema

Oppgave 10: Fullfør fortellingen.

Ta en titt på bilde 3 på side 3. Les innledningen på historien, og fullfør fortellingen. Velg ut minst fire ord fra oppgave 9, og flett dem inn i historien. Lag overskrift.

Det var vårsol og en fin dag i mars. Lars hadde bursdag. Bursdagen skulle feires ute i hagen. Far blåste opp masse ballonger som han festet til parasollen. Det var den største ballongklasen Lars og Kirsten hadde sett. «Vær forsiktige!» var fars advarsel. «Vi vil ikke at de skal fye til værs!»

STREK UNDER STUM BOKSTAV = MINUS LYD, FEIT O HAR Å-LYD, FEIT E HAR Æ-LYD.

* <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=592995>

Oppgave 11: Klipp ut en setning, del opp i ord og pusle. Klipp i bokstaver og pusle sammen. Skriv teksten på konvolutt, og putt brikkene i konvolutten.

Jeg heter Lars.

Jeg er mors
og fars.



Og så er jeg norsk
og liker torsk.



Men jeg forstår
irsk, så det forslår.

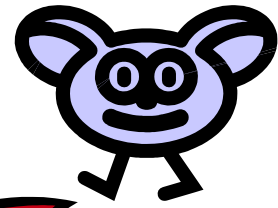
Kirsten, hun
er størst.



Hun ble født først.

Hørs'len er bra.

Oppførsel:



Litt sta.

Kjøttfarse
er godt.



Sursild er rått.

Marsvinet mitt,
det forstyrer

litt og



forspiser seg.

Ellers er'n grei.

Bursdagen min
er i mars
— og din?



Nå skal du
til pers



i siste vers:
Klarer du si:
hårsår sursild
i Harstads



ferskfiskkro,
så er du god!



Jeg heter Lars.
Jeg er mors og fars.
Og så er jeg norsk
og liker torsk.
Men jeg forstår
irsk, så det forslår.
Kirsten, hun er størst.
Hun ble født først.

Flørs' len er bra.
Oppførsel: Litt sta.
Kjøttfarse er godt.
Sursild er rått.
Marsvinet mitt,
det forstyrrer litt
og forspiser seg.
Ellers er'n grei.

Bursdagen min
er i mars – og din?
Nå skal du til pers
i siste vers:
Klarer du si:
hårsår sursild i
Flarstads ferskfiskero,
så er du god!



Oppgave 13: Løs rebusen. Bytt ut talesymboler og store bokstaver med små bokstaver. Les setningen.

NB: To ruter under talesymbolet betyr dobbel konsonant. Dobbelt rute betyr bokstavgruppe. Alle setninger og navn skal starte med stor bokstav. Sett riktig tegn til slutt.

1

⓪	A	⚓	⓪	I	⓪	E	T	⓪	O	⚓	T	Y	⓪	E	⓪	.
							t		O		t					

Å-lyd ⚓

2

⓪	O	⚓	⓪	U	⚓	E	⓪	O	⓪	⓪	⚓	⓪	⓪	E	⓪	.
						e		O								

Æ-lyd Å-lyd

3

⓪	A	⚓	⓪	A	⚓	E	⓪	E	⓪	E	⚓	T	Ø	⚓	T	.
										e		t			t	

Æ-lyd ⚓ ⚓

4

⓪	O	⚓	Ø	⓪	Å	⓪	O	⚓	T	Å	I	⚓	⓪	,	⓪	A	⚓	!
	O						O		t					,				

Å-lyd Å-lyd ⚓

5

⓪	Æ	⓪	E	⚓	T	U	⓪	E	⓪	⓪	E	⓪	⓪	⓪	O	⚓	⓪	E	⓪	.	
					t										O						

⚓ Å-lyd

6

⓪	A	⚓	T	E	⓪	E	⓪	⓪	A	⚓	⓪	O	G	⓪	O	⚓	⓪	.			
			t			e						O	g								

⚓ Æ-lyd Å-lyd Stum G

Strek under stum bokstav = minus lyd, feit O har å-lyd, feit E har æ-lyd, feit T har t-lyd fordi tunga er langt bak på j.

Oppgave 14: Fyll inn det som mangler i rs-verset, uten å se etter teksten.

Jeg heter La_____. Jeg er mo_____ og fars. Og så er jeg no_____ og liker _____. Men jeg _____ irsk, så det _____. Kirsten, hun er st_____. Hun ble født _____. Hø____'len er bra. Opp_____: Litt sta. Kjøtt_____ er godt. Sursild er rått. Ma_____ et mitt, det _____rer litt og _____ser seg. Ell_____er'n grei. _____dagen min er i m_____ – og din? Nå skal du til pe_____ i siste _____: Klarer du si: hå_____su_____d i Ha_____ds _____fiskkro, så er du god!



Sandra Ford, Dreamstime

Oppgave 15: Del sangteksten i ord med loddrette linjer.

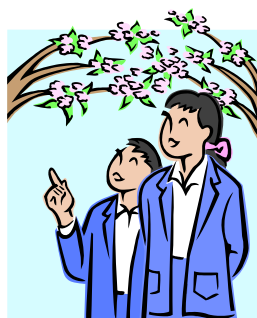
Jeg|heter|Lars.
Jegermorsogfars.



Marcus Elieser Bloch, Rawpixel.com

Ogsåerjegnorskoglikertorsk.
Menjegforstårirsksådetforstår.

Kirsten|huner|størst.
Hunblefødtførst.



Hørs' lenerbra. Oppførsellittsta.
Kjøttfarseergodt. Sursilderrått.

Marsvine|mittde|forstyrrelitt
ogforspiserseg. Ellerser'ngrei.



Dreamstime.com

Bursdagenminerimarsogdin?
Nåskaldutilpersisistever:

Klarerdusihårsårsursildi
Harstad|sfer|skfisk|krosåerdugod!

STREK UNDER STUM BOKSTAV = MINUS LYD

Oppgave 16: Les rim med f-lyd med symbolene rs og rds.

Årstein rimer: herske – ferske – beherske

Torstein rimer: østers – søsters

Karsten rimer: farse – karse

Lars rimer: hørselen – oppførselen

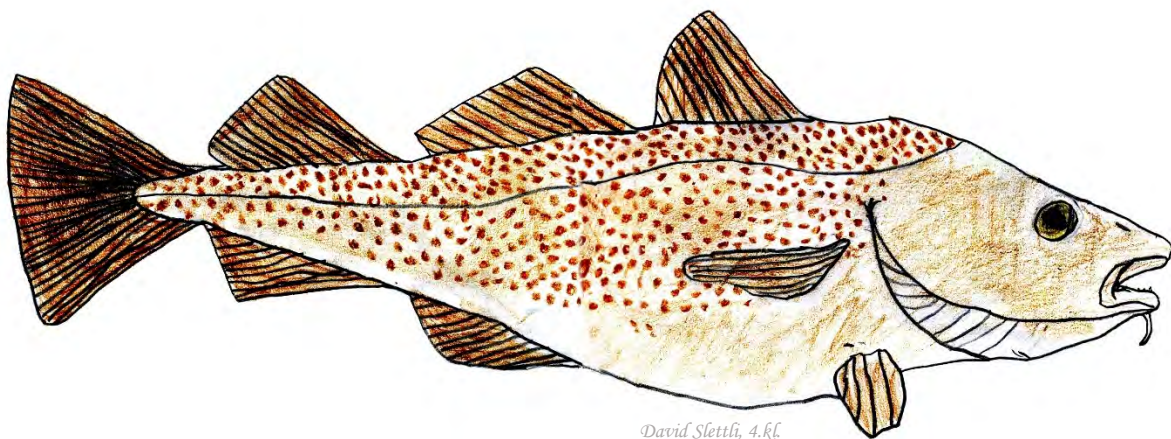
Anders rimer: børsteskaft – østerssaft

Larsen rimer: tørste – første – største – børste

Karstad rimer: nordnorsk – fjordtorsk – utforsk – dorsk



Maia Greiner & Victoria Auestad



Andersen rimer: mors – brors – rors – Tors

Gundersen rimer: ords – jords – til fjords – til bords

Wennergård rimer: til værs – stærs – særs – hærs – trærs



STREK UNDER STUM BOKSTAV = MINUS LYD, FEIT O HAR Å-LYD, FEIT E HAR Æ-LYD.

Oppgave 17: Les enkle ord med rs, rn, rt og diftonger.

1	2	3	4
størst vei øy pai gaupe horn tau øye mors hai durte kai hjørne vaie hei gøy fars fort bøye syrne saus kaie sei høy skau bein norsk starte skai stjerne	feil kart leir høye maur torn torsk snau bort mjau løy hjernen peis tøy irsk kort tøye taisilke meis køye klærne reis servert fjerne forslår nøye raute seil møye førte	sorter feit bjørn forstå pauke føye veik dyrt tøyle feig først tøys en vert øyne pause ørske støye peil bøyle hørsel furte veie stjerne røyne støy farse søyle feile terte føyde	bøyde turne teina seile drøy marsvin myrte seier turnerne sprøyte skøyer bleie flause en rein bursdag arbeid moderne drøye steil fløy steile meiser mars (måned) gjerner brøyte meisen vært knaus fløyel Mars (planet)



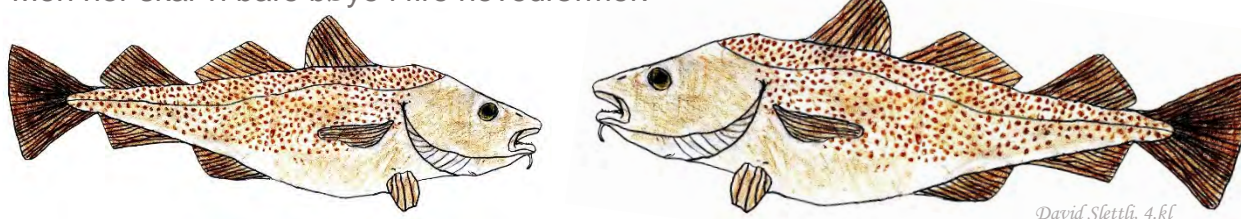
Til pedagogen: Ramsene kan leses på skolen eller hjemme, som repetert lesing. Man kan ha ei ramse per dag. De kan også benyttes sammen med bokstav-/bokstavgruppekort. Ved undervisning individuelt og i grupper kan lærer diktere fra ramsene, og elevene skriver ordene med bokstavkort. Ved få elever kan man gi barna ulike ord i eget tempo, noe som hindrer sammenligning og øker effektiviteten. I hel klasse med stasjonsundervisning kan barna på bokstaveskestasjonen diktere hverandre ord to og to eller tre og tre. Etter for eksempel fem ord bytter man rolle, så alle får skrevet. Eleven som dikterer, farger ordet han har diktert, med lys farge eller krysser av. Slik vet gruppa hvor langt de er kommet til neste økt. Ved stum bokstav sier den som dikterer, fra på forhånd.

STREK UNDER STUM BOKSTAV = MINUS LYD, FEIT O HAR Å-LYD, FEIT E HAR Æ-LYD.

Ekstraoppgave 1: Bøy substantivene i j-lyd med rs-verset.

<i>Ubestemt form entall (en, ei, et)</i>	<i>Bestemt form entall (den, det)</i>	<i>Ubestemt form flertall (flere)</i>	<i>Bestemt form flertall (de)</i>
(en) mor			
(en) far			
(en) torsk			
	hørselen		
(en) oppførsel		-----	-----
kjøttfarse			
(ei) sursild			
	marsvinet		
	bursdagen		
(et) vers			
(ei) sursild			
(ei) kro			

NB: I sangen står mor og far i eieform: mors og fars.
Men her skal vi bare bøye i fire hovedformer.



Ekstraoppgave 2: Bøy verbene i j-lyd med rs-verset.

<i>Å skje Infinitiv</i>	<i>Det skjer nå Presens</i>	<i>Det skjedde Preteritum</i>	<i>Det har skjedd Perfektum</i>	<i>Det hadde skjedd Preteritum perfektum</i>
	heter			
	er			
	liker			
	forstår			
	forslår			
	er			
		ble		
	forstyrrer			
	forspiser			
	skal			
	klarer			
å si				

Ekstraoppgave 3: Les vanskeligere ord med rs, rn, rt og diftonger.

1	2	3	4
nærsynt	blåveis	brøytebil	møysommel <u>ig</u>
fornøyd	turnere	høydehopp	fyrstel <u>ig</u>
reisverk	fortelle	maursyre	stjernesku <u>dd</u>
kaianlegg	haugen	hauken	art <u>ig</u> e
laurbær	førspist seg	fortøye	seierspall
vertskap	høyvokst	forsinket	fornavn
seiersrop	røyskatt	høyttaler	fløyelsgrøt
hårnål	barbeint	nøysomhet	høyvann
støyende	reinlender	speilegg	reiseleder
forstuet	undertrøye	førstemann	maidag
sveitsisk	fortelleren	høyskole	marsipankake
reinlav	forstyrrelse	sveitser	skulderreim
maurbitt	reisetid	reinkalv	kaiområde
reisevant	meieri	artister	fornye
torner	reinsdyr	reisende	hårbøyle
reisebyrå	haiene	børseløp	seiltur
forstyrrelse	reinbukk	høysommer	veiarbeid
vertskap	høyrøstet	øyenbryn	fortauskant
meisunge	gjerne	seiersrus	høydeskrek
høylåve	høyonn	steinrøys	børsteskaft
skinndaud	seikaker	snauhogst	øyenvipper
høyrygget	overkøye	feiekost	seiersfest
vårnatt	steikepanne	reiserute	fornye
fortida	høytidelig	bortføre	reisemål
forslaget	peishylle	haifinne	peispuster
peisblåser	seilduk	høydedrag	førstkømmende
fornøyelse	fartøy	mørn	høydehopper
maurbille	høyrehendt	fløyte	haugevis
peiskrok	hjernen	barskhet	høyspent
bortgjemt	seierskrans	reiselyst	beinbrudd
reinjakt	høysnue	høyrevridd	høydemål
forsiktighet	breisida	sveitserost	fornøyelse
tornado	bjørnebær	fornuft	bortforklare
maursti	bortover	feilplassert	fyrstekake



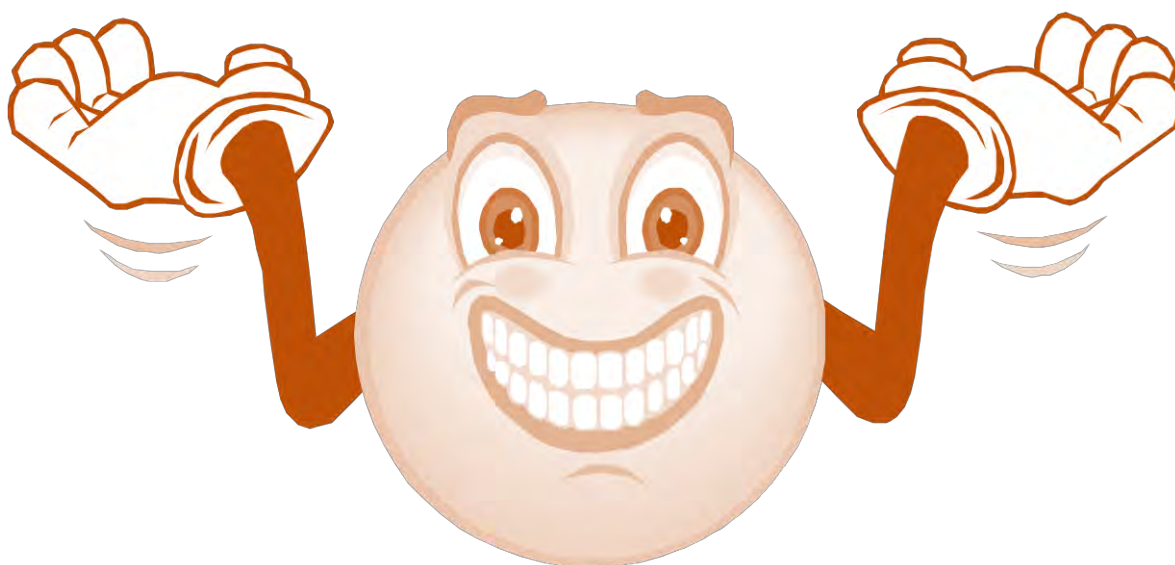
STREK UNDER STUM BOKSTAV = MINUS LYD, FEIT O HAR Å-LYD, FEIT E HAR Æ-LYD, FEIT G HAR K-LYD.

Ekstraoppgave 4: Finn lyden f skrevet med symbolet rds.

Si lyden mens du tegner ring rundt symbolet (bokstavgruppa).
Tell opp til slutt hvis du har lyst.

bgreifædrdsauvmrdstupaupøeiubystpaurdseivdejæjf
vhrdsspgrdsaudgævmrdstuyipaueirdsjstpauæjfvhrds
spgaudgtrdskvdauvrdskeifeiøulbrdsdvevjæjfvhrdssp
gaudgtynvkrdstupaupærdslkøubystpdrdsspgyaurdsb
gråkvyeirdstuøpirdsubysrdsaujærdsågmerdsvdiejfsv
hrdspgaiudtyaubgråkvrdstupauplkøfeirdsbygmejæjfv
haubgråkdaurdsmrdstuvpauistpæfvhrdsiæsprødgau
yøeifædauveimrdstupaupøubyrdsstpauvrdsdeiæjfejvh
rdsaubgrårdskvyeifædrdsmirdstupauplkrdseiøurrdst
paurdsæågrdsvdiejprdsloedaubygræiknhmgvøæledl

Jeg fant _____ stykker.



Ekstraoppgave 5: Skriv j-ord med symbolet rds (stum d mellom r og s).

ordspill

ordspråk

nordspissen

nordsida

nordstjernen

nordsame

jordsmonn

jordskorpa

jordslag

jordscred



STREK UNDER STUM BOKSTAV = MINUS LYD

Ekstraoppgave 6: Skriv f-ord med symbolet rds (stum d mellom r og s).

gårdsplass

gårdsbruk

gårdsvei

gårdsstun

gårdsgutt

gårdsskar

gårdssarbeider

bordssalt

bordsstørrelse

hardsstappet



Rawpixel.com

STREK UNDER STUM BOKSTAV = MINUS LYD



Andrew Khrutin, Dreamstime.com

Ekstraoppgave 7: Skriv f-ord med symbolet rds i løkkeskrift.

jordsmonn

jordsskred

jordsslag

jordskorpa

ordspill

ordspråk

nordsida

nordspissen

nordsstjernen

nordsamer



Celine Bastberget, Christoffer Goldie, Ragnhild Haakenstad, 4.kl., Eline Christin Leed Bauge, 5.kl. Foran v./landskap: TK, Monster/farger: Miriel Karstad, 1.kl.

STREK UNDER STUM BOKSTAV = MINUS LYD

Ekstraoppgave 8: Skriv f-ord med symbolet rds i løkkeskrift.

bordsalt

bordsstørrelse

hardstappet

gårdsplass

gårdsbruk

gårdsvei

gårdstun

gårdsgutt

gårdskar

gårdsarbeider



STREK UNDER STUM BOKSTAV = MINUS LYD



Ekstraoppgave 9: Les f-ord med symbolet rds (stum d mellom r og s).

1

ordspill
ordspråk
ordsamler
bordsalt
nordspissen
nordstjernen
Nordsstatene
Nordstrand
Nordseter
nordsame

2

gårdsbruk
gårdsvei
gårdstun
gårdsgutt
gårdsplass
gårdshund
gårdsnavn
gårdsarbeid
gårdsarbeider
gårdstun

3

Fjordsand
Fjordsund
fjordsalt
jordskuffe
jordsmonn
jordskorpa
jordscred
jordslag
jordstjerne
jordslott



Eline Baugé, 5.kf. & Miriel Karstad, 1.kf.



Toril Karstad



Ekstraoppgave 10: Les f-ord med O-vikar og E-vikar.

1 O-vikar!!!

torsdag
norsk
forslag
til overs
overse
oversikt
oversette
oversiden
overskrift

2 O-vikar!!!

sparsom
varsom
morsom
forstyrre
forstue
forsyne
forsynt
forsvinne
forsommer

3 O-vikar!!!

forstå
forsøk
forsøke
kors
torsk
dorsk
forske
forskeren
oppforsel

4 E-vikar!!!

fersk
vers
fersken
verst
universitet
person
personlig
herskap
persienne



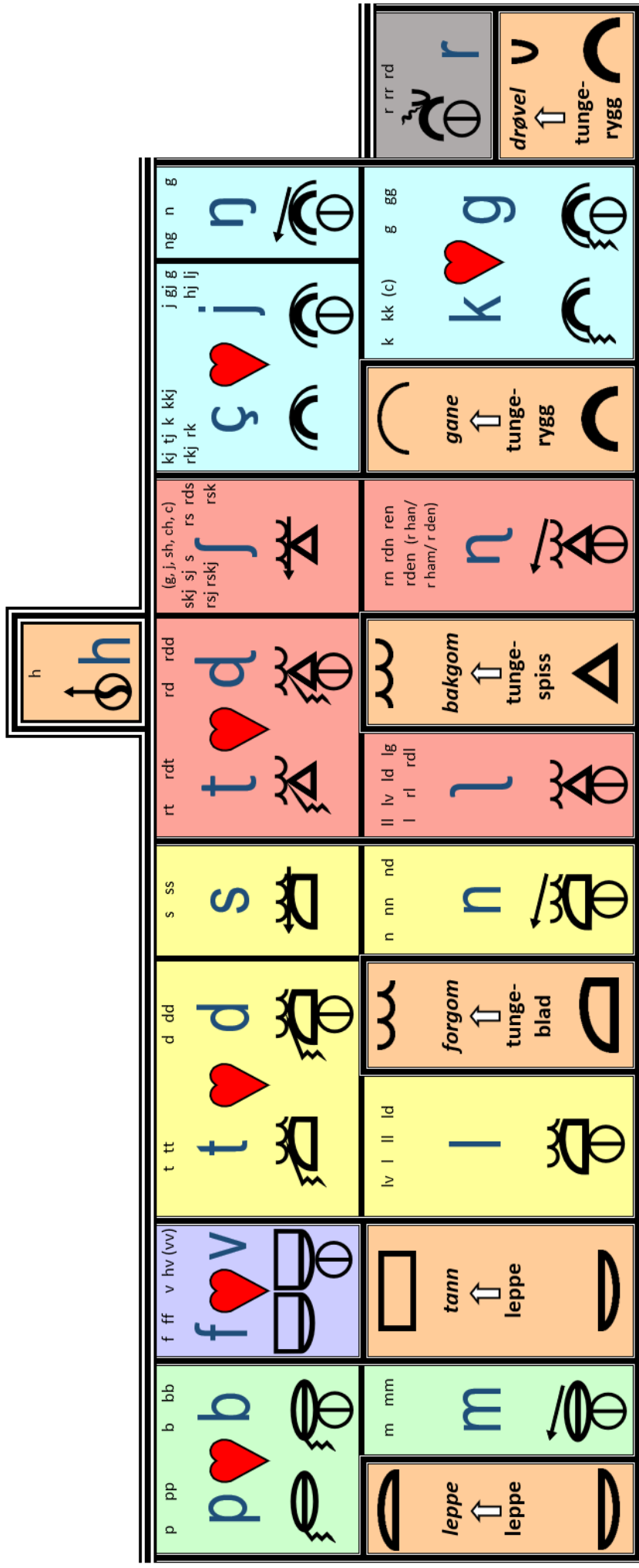
STREK UNDER STUM BOKSTAV = MINUS LYD, FEIT O HAR Å-LYD, FEIT E HAR Æ-LYD.

Ekstraoppgave 11: Les ord med konsonantforbindelser.

	1 <u>-FI</u>	2 <u>-VD</u>	d 3 <u>-RK</u>	4 <u>-MP</u>
	løft	prøvd	ørken	lampe
	løfte	gravd	yrke	tempen
	løftet	gravde	bark	stampe
	rift	krevd	dyrke	trampe
	vifte	krevde	ark	damp
	tøft	levd	harke	dampe
	vifta	levde	mark	gamp
	luft	vevd	pirke	dempe
	lufta	vevde	marka	vimpel
	skaft	bedøvd	park	hamp
	skaftet	bedøvde	lirke	lompe
	saft	kløvd	agurk	hempe
	safta	kløvde	nurk	ramp
	hefte	røvde	virke	rampete
	teft	behøvd	tyrker	lempe
	rafte	behøvde	bjørk	svamp
	kløft	hevde	dirke	tramp
	kløfta	hevder	mørk	trampe
	røft	prøvd	mørke	stempel
kort Å med O	hofte	gravd	mørkne	amper
kort Å med O	kofte	gravde	purke	pimpe
J-lyd med g	gift	krevd	tørke	temperatur
J-lyd med g	gifte	krevde	Tyrkia	slamp

s foran l
= f

Språklydhus på oslomål inkludert skarre-r og bokstavløse lyder



Vokaler: a^a ad av e¹ e ed et e² e ed i id ig i^o o u u y y æ æ ø ø å å o

Diftonger: ei ei eg eig au au aug aud au eu øy øg øi ai ai ay aj åi åi oy oi oi

Fokus © Toril Karstad Kreativ Læring
 Hjerter symboliserer stemt/ustemt-par. Døra angir artikulasjonssted, der nedre artikulator er aktiv og derfor nevnes først (leppe mot tann).
 Bokstaver og bokstavgrupper i liten skrift forteller om språklydens skrivemåter, der stumme bokstaver regnes som del av grafemet.